

การผลิต การบริโภคและ การค้าข้าวของอาเซียน

ในกลุ่มของสมาชิกอาเซียนหรือเรียกให้เต็มชื่อว่าสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia Nation : ASEAN) ในปัจจุบันมีสมาชิกรวมกัน 10 ประเทศ โดย 6 ประเทศสมาชิกดั้งเดิม ได้แก่ ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไนและอีก 4 ประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ ได้แก่ เวียดนาม ลาว พม่า และเม็กซิโก ซึ่งเรียกรวมกลุ่มสมาชิก CLMV ทั้งนี้ อาเซียนได้มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA) มาตั้งแต่ปี 2535

ตารางที่ 1 การผลิต การบริโภค และการค้าข้าวของอาเซียน 2553

สินค้าข้าวเป็นหนึ่งในสินค้าที่มีทั้งการผลิต การค้า และการบริโภคที่สำคัญของประชากรในอาเซียน ทั้งนี้ปริมาณผลผลิตโดยรวมของประเทศในกลุ่มอาเซียนในปี 2553 มีประมาณ 126.92 ล้านตันข้าวสารและมีการบริโภคโดยรวม 109.33 ล้านตันข้าวสาร (ตารางที่ 1) และมีสต็อกต้นปีจำนวน 24.00 ล้านตัน²

ประเทศ	ปริมาณข้าวสาร 2553 (ล้านตัน)				
	การผลิตในประเทศ	การบริโภคในประเทศ	การส่งออก	การนำเข้า	การเปลี่ยนแปลงสต็อกในรอบปี
สิงคโปร์	Nil	0.21-	-	0.22	+0.01
มาเลเซีย	1.64	2.47	-	0.80	-0.05
ฟิลิปปินส์	10.32	11.90	-	2.38	+0.78
อินโดนีเซีย	41.97	39.03	-	0.22	+3.16
บรูไนดารุสซาลาม	-	0.03	-	0.03	
เวียดนาม	24.74	19.27	6.89	Nil	-1.46
ไทย	21.20	12.12	9.05	-	+0.03
ลาว	1.89	1.75	0.04	0.02-	+0.12
กัมพูชา	4.85	2.96	1.70	-	+0.19
พม่า	20.31	19.59	1.00	-	-0.28
รวม ASEAN	126.92	109.33	18.68	3.64	+2.50

ที่มา : ดัดแปลงจากข้อมูลที่รายงานโดย ASEAN Food Security Information and Training Center (AFSIT Center) 2011

¹ นักวิชาการอาวุโส สถาบันคลังสมองของชาติ และผู้ประสานงานโครงการ “การเฝ้ามองนโยบายเกษตรไทย” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
² ASEAN Food Security Information and Training Center “Report on ASEAN Agricultural Commodity Outlook, no.6” Office of Agricultural Economics, Ministry of Agriculture and Cooperative, 2011

ตลาดข้าวของอาเซียนเป็นตลาดที่ค่อนข้างบาง (thin market) หากเทียบกับปริมาณการผลิต หรือการบริโภคของภูมิภาค

การส่งออกข้าวของไทย

ประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีผลผลิตข้าวเกินกว่าความต้องการภายในประเทศได้แก่ ไทย เวียดนาม กัมพูชา และพม่า ซึ่งมีผลผลิตส่วนเกินรวมกัน 18.68 ล้านตันข้าวสาร ส่วนประเทศที่มีการผลิตข้าวไม่เพียงพอได้แก่ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไน ส่วนสิงคโปร์ เป็นผู้นำเข้าข้าวทั้งหมด มีการนำเข้าโดยรวม 3.64 ล้านตันข้าวสาร

หากดูจากข้อมูลการนำเข้าของประเทศผู้นำเข้าโดยรวมแล้วจะเห็นว่าการค้าข้าวในภูมิภาค

อาเซียนมีค่อนข้างน้อยทั้งๆ ที่มีประชากรโดยรวมเกือบ 600 ล้านคน หรือกล่าวได้ว่าตลาดข้าวของอาเซียนเป็นตลาดที่ค่อนข้างบาง (thin market) หากเทียบกับปริมาณการผลิตหรือการบริโภคของภูมิภาค นอกจากนี้ตลาดข้าวของภูมิภาคยังอ่อนไหวไปตามการผลิตของประเทศผู้นำเข้าและผู้ส่งออกกว่ามีความแปรปรวนในแต่ละปีมากน้อยอย่างไร การที่ข้าวเป็นสินค้าที่จำเป็นสำหรับการบริโภคของประชากรในอาเซียนและสามารถสร้างแรงกดดันทางการเมืองได้ง่าย ทำให้ประเทศผู้นำเข้า

ส่วนใหญ่ยกเว้นสิงคโปร์และบรูไนต่างก็พยายามมุ่งเน้นสร้างนโยบายเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองให้มาก ดังนั้น ถึงแม้ว่าอาเซียนจะได้เปิดให้มีการค้าเสรีสินค้าข้าวมาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 แต่ประเทศผู้นำเข้าที่มุ่งเน้นนโยบาย self-sufficiency ต่างก็กำหนดให้สินค้าข้าวอยู่ภายใต้สินค้าที่มีความอ่อนไหวง่าย (highly sensitive list) โดยมาเลเซียได้ลดภาษีการนำเข้าสินค้าข้าวจากร้อยละ 40 มาเป็นร้อยละ 20 ในปี 2553 และจะยังคงภาษีไว้ในระดับดังกล่าวอีกระยะหนึ่ง

นโยบายของรัฐในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา ที่ได้เข้าไปแทรกแซงกลไกตลาด อย่างมาก โดยเฉพาะ โครงการรับจำนำข้าวเปลือกที่ยกระดับราคาจำนำให้สูงกว่า ระดับราคาตลาด ได้มีผลต่อกลไกตลาดกลางสินค้า

ส่วนอินโดนีเซียจะได้ลดภาษีสินค้าข้าวจากร้อยละ 30 มาเป็นร้อยละ 25 ในปี 2558 ในกรณีของฟิลิปปินส์คาดว่าจะลดภาษีสินค้าข้าวจากร้อยละ 40 มาเป็นร้อยละ 35 ในปี 2558 ส่วนประเทศกลุ่มอาเซียนใหม่จะลดภาษีสินค้าข้าวเป็นร้อยละ 0 ในปี 2558 จากข้อมูลดังกล่าวทำให้เห็นว่าตลาดสินค้าข้าวของอาเซียนนอกจากจะเป็นตลาดที่บางแล้ว ยังไม่ได้ก้าวไปสู่การเป็นตลาดเสรีเหมือนสินค้าอื่นๆ ดังที่มีการกล่าวถึงกัน

ผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดอาเซียน ได้แก่ เวียดนาม ทั้งนี้ เวียดนามมีปริมาณการส่งออกไปยังตลาดอาเซียน 2.62 ล้านตันข้าวสาร

ในปี 2553 ส่วนไทยมีการส่งออกไปยังตลาดอาเซียนเพียง 0.83 ล้านตันข้าวสาร ดังนั้นจะเห็นว่าเวียดนามเป็นผู้ส่งออกที่ถือครองตลาดอาเซียนไม่ใช่ไทย นอกจากนี้ การที่เวียดนามมีต้นทุนในการผลิตข้าวที่ต่ำกว่าไทยเกือบหนึ่งเท่าตัวทำให้เวียดนามมีศักยภาพในการแข่งขันและมีความได้เปรียบกว่าไทยในการการส่งออกข้าวไปในตลาดอาเซียนโดยเฉพาะสินค้าข้าวเจ้าทั้งข้าวขาว 5% ข้าว 10% และ 20% เป็นต้น

ข้าวส่วนเกินของอาเซียนซึ่งคาดว่าจะมีประมาณ 15.04 ล้านตัน นั้น กลุ่มประเทศผู้ผลิตข้าวในอาเซียนโดยเฉพาะไทยและเวียดนาม

ได้ส่งออกไปยังนอกประชาคมอาเซียน ในกรณีของประเทศไทยได้ส่งออกไปในทวีปอาฟริกาประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของปริมาณข้าวส่งออกทั้งหมดจำนวน 9.05 ล้านตันและส่วนมากส่งออกในรูปของข้าวึ่ง (parboiled rice) ตลาดข้าวึ่งของไทยในอาฟริกาบางส่วนหนึ่งเป็นการส่งออกไปแทนที่ตลาดข้าวึ่งของอินเดียในภูมิภาคดังกล่าวเพราะในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาอินเดียมีข้อกำหนดในการห้ามส่งออกข้าวที่ไม่ใช่บาสมาดังกล่าวอย่างไรก็ตามเมื่อไม่นานมานี้ (สิงหาคม 2554) รัฐบาลอินเดียได้ยกเลิกมาตรการการห้ามส่งออกข้าวที่ไม่ใช่บาสมาดิ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อตลาด

เวียดนาม ผู้ส่งออกสำคัญในตลาดอาเซียน

สำนักงานเลขาธิการอาเซียน

ข้าวส่งออกของไทยในภูมิภาคดังกล่าว

การที่อาเซียนจะรวมตัวเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวในปี 2558 ภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น เป็นที่วิเคราะห์วิจารณ์กันว่าประเทศไทยซึ่งเคยเป็นผู้นำที่แข่งขันในการเสนอให้มีการเปิดตลาดการค้าข้าวเสรีและหวังจะเป็นผู้ถือครองตลาดอาเซียน (เมื่อเริ่มการเจรจาเขตการค้าเสรี AFTA ในปี 2535) หรือเมื่อเกือบสองทศวรรษที่ผ่านมา แต่กลับพบว่าประเทศไทยมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมในการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันหากมีการเปิดตลาดสินค้าข้าวค่อนข้างจำกัด ทั้งในภาคการผลิตและการตลาด

นอกจากนั้นนโยบายของรัฐในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมาที่ได้เข้าไปแทรกแซงกลไกตลาดอย่างมาก โดยเฉพาะโครงการรับจำนำข้าวเปลือกที่ยกระดับราคาจำนำให้สูงกว่าระดับราคาตลาด ได้มีผลต่อกลไกตลาดกลางสินค้าข้าวได้หายไปจากระบบอุตสาหกรรมข้าวไทยรวมทั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าก็ไม่สามารถพัฒนาให้เป็นตลาดที่เกิดความเชื่อมั่นกับผู้ที่จะเข้าไปทำธุรกรรมซื้อขายในตลาดได้

เป็นที่เชื่อว่าภายใต้การยกระดับราคาข้าวเปลือกไปถึงตันละ 15,000 บาทของรัฐบาลพรรคเพื่อไทย นอกจากจะไม่ได้เป็นการพัฒนาตลาดข้าวเปลือกภายในประเทศให้เกิดประสิทธิภาพแล้ว ยัง

จะเป็นนโยบายที่กีดกร่อนตลาดการส่งออกข้าวของไทยให้เสื่อมถอยและขาดประสิทธิภาพตามมาอีกด้วย

